

Marie Smith-Solbakken

LO og norsk oljevirkksomhet

Høsten 1966 lå en merkelig konstruksjon oppankret i Dusavika i Stavanger. Det var borefartøyet "Ocean Viking". Få kunne da forestille seg at Nordsjøen i løpet av noen få år skulle bli en av Norges største arbeidsplasser. Oljeeventyret i Norge hadde startet. I år fremover skulle borerigger, condeeper og supplyskip være et vanlig skue i Stavangerområdet.

Odeco var et av de første selskapene som etablerte seg i Stavanger med henblikk på oljeutvinning på norsk sokkel. Det hadde fått leteboringsoppdrag av oljeselskapene Esso og Phillips. Odeco trengte hjelpearbeidere til å forestå boreoperasjonene i Nordsjøen. 36 nordmenn ble ansatt av i alt over 1000 søkere. Denne utvalgte gjengen ble med plattformene "Ocean Viking" og "Ocean Traveler" ut i Nordsjøen for å lete etter olje. Amerikanerne ledet arbeidet, mens nordmennene ble fortalt hva de skulle gjøre og hvordan. Etter en del nedslående resultat ble det endelig gjort funn av interesse på norsk sokkel. Den 21. august 1969 satte "Ocean Viking" borekronen i sjøbunnen på blokk 2/4. I løpet av høsten begynte det å gå rykter om at Phillips hadde gjort et storfunn der.¹ Dette stemte. Store mengder av olje og gass ble påvist. Området fikk navnet Ekofisk-feltet, og ble et av Norges viktigste og største oljefelt.

Det var lovende utsikter, og flere funn bidro til økt satsing. Mens man regner med at 280 var beskjeftiget i 1967, var nærmere 28 000 sysselsatt i norsk oljevirkksomhet ti år senere.² En slik sterk sysselsettingsvekst innenfor en næring kunne ikke gå upåaktet hen for norsk fagbevegelse. LO må ha stått foran en av de vanskeligste oppgavene den noensinne har hatt da organisasjonen skulle bli en del av oljevirkksomheten. Det nærmeste vi kan sammenligne utbyggingen av oljeindustrien med, må være industrialiseringen av Norge i begynnelsen av 1900-tallet. Da vokste nye næringer frem, og storindustrien tok form. Den gang var også veksten knyttet til en naturressurs - til vannkraften. Utbyggingskostnadene stod da som nå utelukkende utenlandske investorer for. Men den gang lyktes LO og oppnådde et fagforeringsmonopol, mens den aldri maktet å bli grunnstammen for de fagorganiserte i oljevirkksomheten til havs. På midten av 1960-tallet slet LO med å vinne innpass i næringen, og på 1970-tallet oppstod det indre gnisninger i organisasjonen som svekket

LOs handlekraft. Fra slutten av 1973 og utover møtte LO konkurranse fra andre arbeidstakerorganisasjoner. Knoppskytningen av fagforeninger utenfor LO toppet seg først på 1980-tallet.

Tre forskjellige LO-forbund har til nå hatt hovedansvaret for oljesektoren. Norsk Arbeidsmandsforbund (Arbeidsmandsforbundet) hadde ansvaret for oljearbeiderne de sju første årene, fra 1966 til 1973. Så kom Norsk Sjømannsforbund (Sjømannsforbundet), som hadde ansvaret i tre år. Dermed, etter elleve år på norsk sokkel, ble Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund (NOPEF) etablert.

Parallelt med at Sjømannsforbundet i 1973 ble tildelt organisasjonsansvaret for borefartøyene, kom også de andre sjømannsorganisasjonene, Det norske maskinistforbund (DNMF), Norsk Styrmandsforening (NS), og Norges Skipsførerforbund, inn. Sjøoffiserenes interesser ble samordnet i De samarbeidende organisasjoner (DSO).

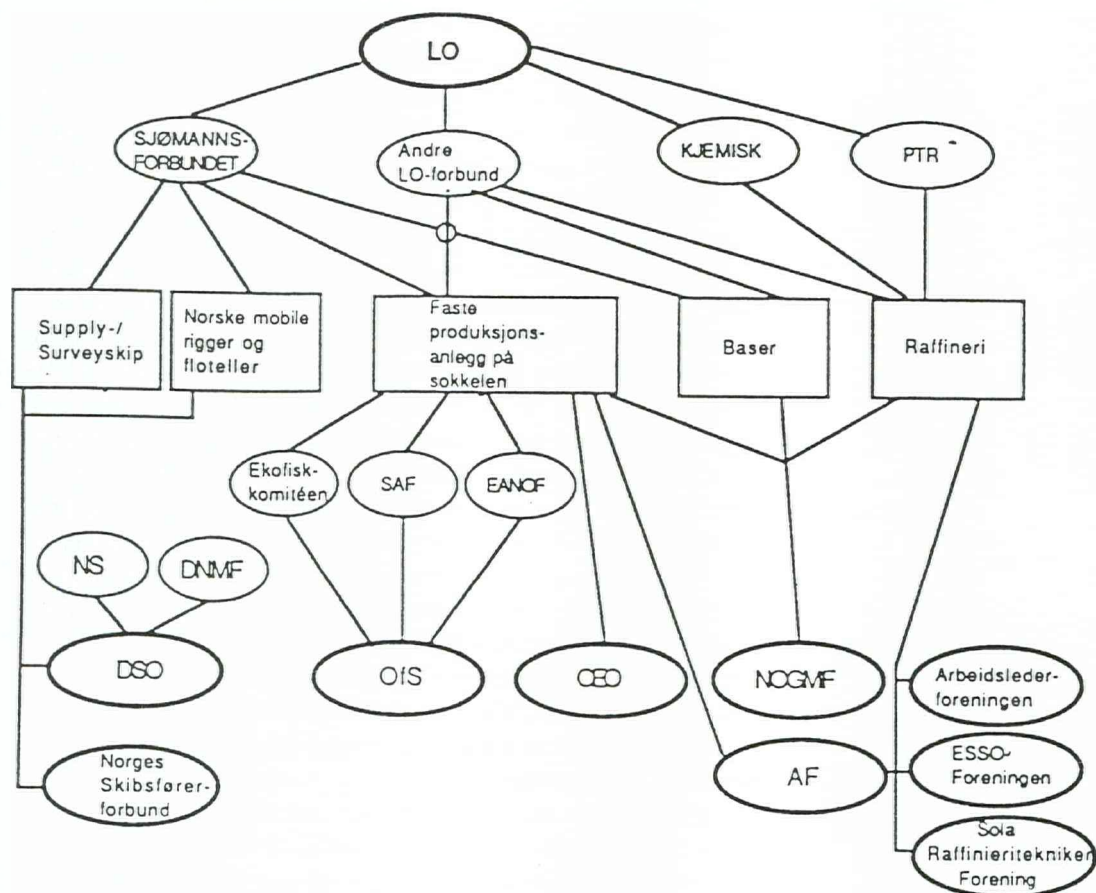
I mellomtiden hadde det oppstått fagforeninger som konkurrerte med LO om medlemmer. Først etablerte oljeselskapet Phillips, som hadde operatøransvaret på Ekofisk-feltet, en husforening for sine ansatte i Nordsjøen. Den bar navnet Phillips Petroleum Company Norway Employee Committee (PPCNEC). Phillips' husforening ble i løpet av ganske få år sterk nok til å hevde seg mot arbeidsgiveren. For å markere sin uavhengighet skiftet den i 1975 navn til Ekofisk-komiteen. I 1976-77 var to oljeselskaper til klar til å starte oljeproduksjon i Nordsjøen. Det var Elf på Frigg-feltet og Mobil på Statfjord-feltet. Oljeselskapene ansatte en fast stab operatører på feltene som skulle stå for produksjonen. Operatørene i Mobil og Elf fulgte de Phillips-ansattes eksempel, og dannet egne fagforeninger: Statfjord Arbeidernes Forening (SAF) og Elf Aquitaine Norge Offshore Forening (EANOF). De tre operatørfagforeningene besluttet samtidig å etablere et samarbeidsforum, Operatørfagforeningenes Samarbeidsutvalg (OfS).

I 1976 dukket nok en arbeidstakerorganisasjon opp. Det var Norsk Olje - og gassmedarbeiderforbund (NOGMF). Den skiftet navn til Norsk Olje - og Energimedarbeideres Fellesorganisasjon (NOEMFO) og sluttet seg til Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS). Denne nystartede fagforeningen ga et bredt organisasjonstilbud i motsetning til operatørfagforeningene, som bare organiserte ansatte i oljeselskap. Ansatte på tankanlegg, på raffineriene, på plattformene i Nordsjøen og på basene kunne slutte seg til NOGMF. Like etterpå opprettet LO NOPEF, som ga et like bredt organisasjonstilbud som NOEMFO.

I 1977 hadde vi altså fire hovedsammenslutninger: LO og NOEMFO, som hadde et organisasjonstilbud til alle kategorier oljearbeidere, OfS, som organiserte operatøransatte, og DSO, som organiserte sjøoffiserene.

Organisasjonskart

Fagforeningssituasjonen i olje- og petrokjemisk virksomhet desember 1976

- - arbeidstakerorganisasjoner som ikke er tilsluttet en overordnet organisasjon
- - arbeidstakerorganisasjoner som er tilsluttet en overordnet organisasjon
- - arbeidsplass

Fagbevegelsen i norsk oljevirksomhet var i løpet av den første tiårsperioden blitt oppsplittet. En slik utvikling kan vi se fra flere sider. I hovedoppgaven "Fagbevegelsen i norsk oljevirksomhet 1966-1977" har jeg valgt å se nærmere på hvordan LO møtte de utfordringer som oljevirksomheten skapte. Søkelyset ble rettet mot det indre liv i fagbevegelsen, hvilke strategier LO la opp, hvilke disposisjoner den foretok osv. Men før vi går løs på det, vil jeg komme med noen betraktninger om hvilken situasjon LO stod overfor da organisasjonen prøvde å innarbeide seg i oljevirksomheten.

Produksjonssystemet

Det første som slår oss når vi skal se på fagforeningssystemet i oljevirksomheten, er at fagforeningstilhørighet og antall fagforeninger viser seg å ha sammenheng med hvilken fase oljeproduksjonen er i. Allerede før vi begynte å utvinne olje på norsk sokkel, hadde vi en viss aktivitet innenfor bearbeiding av olje, blant annet Esso-raffineriet på Slagentangen og Shell-raffineriet på Sola. Her hadde vi noe av den samme fagforeningsstruktur som den vi senere skulle få blant ansatte tilknyttet oljeproduksjonen i Nordsjøen. Flesteparten av de ansatte i de store oljeselskapene var organisert i organisasjoner utenom LO. På Esso-raffineriet ble det etablert et internt tillitsmannsapparat høsten 1960. Navnet var Esso-Foreningen. Videre ble det opprettet en husforening for ansatte på Shell-raffineriet som heter Sola Raffineritekniker Forening. Ellers kan vi finne ledende personell på raffineriene organisert i Arbeidslederforeningen eller i Norges Ingeniørorganisasjon (NITO), Norske Sivilingeniørers Forening (NIF) som igjen er tilsluttet Akademikernes Fellesorganisasjon (AF). Foruten husforeninger og profesjonsfagforeninger var LO representert innenfor petrokjemisk industri gjennom Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund.

Letefasen er første trinn i utvinning av olje og gass. I denne fasen blir det foretatt geografisk og geologisk kartlegging, og det gjøres leteboringer. Fremkommer det positive resultat, går en over i konstruksjonsfasen. Oljefeltene skal da klargjøres for olje- og/eller gassproduksjon. Til dette arbeidet blir industrien på land engasjert, og en god del industri- og bygningsarbeidere blir under denne anleggsfasen stasjonert ute på oljefeltene for en periode.

I årene mellom 1966 og 1973 var norsk oljeindustri omtrent bare konsentrert om leting og konstruksjon. Innenfor disse virksomhetene hadde LO eneherre-dømme. Fra 1973 ble Norge en oljeproduserende stat. Deler av norsk oljeindustri var dermed kommet over i produksjonsfasen. Samtidig som det pågikk

oljeproduksjon på Ekofisk-feltet, var Frigg-feltet og Statfjord-feltet under oppbygging. Utenom dette foregikk det leteboringer en rekke steder i Nordsjøen. Etter hvert som oljefeltene ble produksjonsklare, og oljeselskapene ansatte operatører, ble det også etablert egne fagforeninger for denne type personell. Disse fagforeningene stod utenfor LO. Etableringene av operatørfagforeninger falt i tid sammen med at en stadig større del av oljevirkosomheten var gått over i produksjonsfasen. Utenom dette foregikk det leteboringer en rekke steder i Nordsjøen. Norsk oljeindustri var fra da av engasjert i en lete-, konstruksjons-, produksjons- og bearbeidelsesfase.

Den tradisjonelle fagbevegelsen i motgang

LOs vanskeligheter i oljevirkosomheten må også sees i sammenheng med den allmenne utviklingen til fagbevegelsen i de industrialiserte land i etterkrigstiden. Flere undersøkelser viser at fagbevegelsen i en rekke industrialiserte land har gjennomgått endringer, og at den faktisk har fått mindre betydning.³ Jan Erik Karlsen viser i sin undersøkelse "Hva skjer i fagbevegelsen" at fagbevegelsen i Norge i 1960- og 1970-årene gradvis har fått svekket sitt maktgrunnlag. Dette har blant medført at LOs medlemsandel fra 1956 har sunket, mens andre lønnstakerorganisasjoner har økt sin tilslutning. Men andre lønnstakerorganisasjoner har likevel ikke tatt til seg hele den medlemsmassen som LO har tapt. Faktisk vil vi se at stadig flere lønnstakere velger å stå uorganisert.

Hovedgrunnen til at LO har tapt terreng, er at organisasjonen ikke har klart å tilpasse seg de strukturendringer som har skjedd i arbeidslivet. Utviklingen viser at en stadig større del av lønnstakerne er å finne innenfor de tjenesteytende næringer. I 1970-årene passerte tallet på ansatte i tjenesteytende næringer tallet på ansatte i vareproduserende næringer (primær- og sekundærnæring). LOs dilemma er at organisasjonen ikke har klart å holde tritt med utviklingen. Medlemssammensetningen stemmer i dag ikke overens med næringsstrukturen. LO er overrepresentert i vareproduserende næringer, mens organisasjonen er underrepresentert i tjenesteytende næringer.

Vi kunne dermed tro at LO fikk en solid forankring i oljevirkosomheten i og med at dette er en vareproduserende næring. Men det er slett ikke tilfelle. LO fikk ikke noen fast styring med oljesektoren og oppnådde aldri å få full faglig kontroll.

Karlsen viser også i sin undersøkelse at det har skjedd endringer i organisasjonstilbøyeligheten blant lønnstakere i vareproduserende næringer. Den har økt, men dette har ikke LO

høstet fordel av. LOs andel av lønnstakere i vareproduserende næringer har holdt seg stabil. Derimot har organisasjoner utenfor LO økt sin tilslutning. Som vi ser, har den generelle faglige utvikling innen vareproduserende næringer felles trekk med den faglige utviklingen i oljevirksomheten. Organisasjonstilbyeligheten har vist seg å være sterk, men oljearbeiderne har likevel i stor grad gått til andre organisasjoner. Oljevirksomheten er i dag gjennomorganisert, men bare en del står tilsluttet LO.

Holdningsendringer ?

En av grunnene til LOs rekrutteringsproblem kan være at det har skjedd en mentalitetsendring blant lønnsarbeiderne på 60- og 70-tallet. I Norge som i andre vestlige land er lønnsarbeidernes bånd til fagorganisasjonen blitt svekket. Det er ikke bare innenfor de tjenesteytende næringer LO har hatt rekrutteringsproblem. LOs medlemsvekst innenfor de vareproduserende næringer har også stagnert, mens organisasjoner utenfor LO har økt sin tilslutning. Karlsen viser at det er stadig færre mennesker som oppfatter seg å tilhøre arbeiderklassen. Når LO for det meste har hentet sine medlemmer fra arbeiderklassen, vil konsekvensen være at rekrutteringsområdet innsnevres.

Kan vi så si at oljearbeidernes holdning til LO var med på å styre deres faglige engasjement og valg av fagforening? Det er et spørsmål som hadde fortjent en nærmere avklaring. Men la meg kaste frem et resonnement som kan lede inn på at fagforeningsutviklingen i oljesektoren ble påvirket av ulike holdninger, yrkestradisjoner og sosial bakgrunn.

Uten å ha et fullgodt empirisk belegg for denne påstanden vil jeg hevde at oljeindustrien i hvert fall har gjennomlevd tre rekrutteringsfaser: den første fra 1966 til 1973, den andre fra 1973 til 1977, mens den tredje fortsatte utover i 80-årene. De oljearbeiderne som ble rekruttert i slutten av 1960-årene var helst unge menn. Deres yrkesbakgrunn var gjerne industri- eller anleggsarbeid. Noen av dem hadde også seilt til sjøs. Den gang ga det ikke spesielt stor status å arbeide "i olja". Lønnen var heller ikke spesielt god, og arbeidsforholdene var harde. Det er blitt meg fortalt, av oljearbeidere fra den tiden, at fagforeningsbevisstheten blant dem og tilknytningen til LO var sterk.

I den andre fasen, fra 1973 til 1977, skjedde det et rekrutteringsskifte. Norske redere tok skrittet ut i oljevirksomheten. Vi vet at rederne for det meste rekrutterte tidligere sjøfolk. Omtrent halvparten av dem som ble rekruttert som boremannskap på de norske riggene på midten av 1970-tallet var tidligere sjøfolk.⁴ Anleggsarbeideren ble gradvis fortrent av sjømannen.

Med en viss rett kan vi hevde at sjøfolk gjennomgående er mer lojale overfor sine arbeidsgivere enn arbeidstakere fra industrien i land. Det vil også være naturlig at de som har seilt til sjøs, har en langt mer forsonlig innstilling til fagforeninger utenfor LO enn arbeidstakere fra industri og anlegg. Fagforeningsstrukturen i skipsfarten er fire fagorganisasjoner: LO-forbundet Norsk Sjømannsforbund for mannskapene, og officersforbundene Det norske maskinistforbund, Norsk Styrmandsforening og Norges Skipsførerforbund. En hypotese kan være at fra 1973 kom sjømannen med full tyngde inn i oljevirksheten. Han brakte med seg andre holdninger. Disse arbeidstakerne var gjennomgående mer lojale overfor sine arbeidsgivere enn første generasjons oljearbeidere, og det utviklet seg et fagforeningssystem som var i overensstemmelse med arbeidsgivernes interesser.

Vi vet at rederne var meget positivt innstilt overfor sjømannsorganisasjonene. På denne tiden pågikk det en intern avklaring i LO om fremtidige organisasjonsforhold i oljesektoren. Både Arbeidsmandsforbundet og Sjømannsforbundet hevdet organisasjonsrett. Arbeidsgiversammenslutningen Norsk Boreriggeierforening engasjerte seg sterkt i organisasjonsspørsmålet i det den la stor prestisje i at borepersonellet skulle stå tilsluttet sjømannsorganisasjonene.⁵ Arbeidsmandsforbundet hadde hatt organisasjonsansvaret i sju år og ville fortsette med det, mens Sjømannsforbundet mente at ansatte på rigger var å betrakte som sjøfolk. Etter et års drakamp ble det bestemt at Sjømannsforbundet skulle ha organisasjonsansvaret.

Rederne la forholdene greit til rette for sjømannsorganisasjonene og ordnet med at fagforeningskontingenten ble trukket direkte fra lønnen. LOs sterke stilling innenfor leteboringsvirksomheten på midten av 1970-tallet kan muligens forklares med at arbeidsgiverne var positivt innstilt til at de ansatte skulle være organisert i sjømannsorganisasjonene. Boremannskapet på de flyttbare riggene fulgte arbeidsgivernes intensjoner samtidig som de ikke brøt med sine tidligere fagforeningstradisjoner.

På samme tid førte Phillips Ekofisk-feltet inn i produksjonsfasen. Phillips ansatte en fast stab på Ekofisk-feltet som skulle stå for produksjonsboring. Nærmere 20 mann fra oljeborings-selskapet Odeco begynte i Phillips. Yrkesbakgrunnen til resten er mer uklar, men det er påstått at de operatøransatte i stor grad var skipsoffiserer fra Sør-Vestlandet. Hvis dette er riktig; hvordan kan det da ha seg at vi fikk dannelsen av en husforening i Phillips? Forutsatt at det stemmer at sjømenn er mer lojale overfor sine arbeidsgivere enn arbeidsfolk i industri og anlegg på land, blir neste spørsmål: Ønsket Phillips at de ansatte skulle

organiseres i en husforening og dermed unngå LO? Det må vi regne med at Phillips har gjort i og med at ledelsen var initiativtaker til en husforening.⁶ De nyansatte i Phillips brøt med sine tidligere fagforeningstradisjoner og fulgte arbeidsgivernes ønske og organiserte seg i en husforening.

"Anleggssluskene" som begynte i oljen på slutten av 60-tallet, valgte Arbeidsmandsforbundet til tross for at de arbeidet i amerikanske firma. Organisasjonsprosenten i Odeco var høy, faktisk 85%.⁷ Vi vet ikke hva arbeidsgiverintensjonen i Odeco var. Men hvis vi antar at Odeco hadde samme innstilling overfor norsk fagbevegelse som Phillips hadde, kan vi regne med at "anleggssluskene" må ha vært sterkt knyttet til tidligere fagforeningstradisjoner og lot seg mindre påvirke av arbeidsgivernes vilje. Dette kan være en grunn til at "anleggssluskene" organiserte seg i Arbeidsmandsforbundet.

Videre er det blitt hevdet at fra 1977 og utover i 1980-årene opplevde vi en tredje rekrutteringsfase. Oljearbeiderne ble da vesentlig rekruttert fra industrien på land. Kravmentaliteten økte, og lønningene skjøt i været. "Oljeadel" kom inn i det norske vokabularet. De tidligere industriarbeiderne forlangte nå å få de samme arbeidsvilkårene i Nordsjøen som på land.

Mens industriarbeideren har tradisjoner med å føre tøffe lønnsforhandlinger, står sjøfolk "med lua i hånda", er det blitt sagt. De har ikke for vane å protestere og/eller gå til kollektive

De oljearbeiderne som ble rekruttert fra 1977 og utover i 1980-årene kom vesentlig fra industrien på land. Lønningene økte, og "oljeadel" kom inn i det norske vokabularet. Bildet viser borestart på Trænabanken i 1982. Foto: Statoil.

aksjoner. Det kan være en mulig forklaring av at det var arbeidsfred på de flyttbare installasjonene, mens det var bråk og streiker på de faste installasjonene. Streikene og arbeidsuroen på de faste installasjonene i slutten av 1970-årene og begynnelsen av 1980-årene må sees i forbindelse med at industriarbeiderne hadde inntatt arbeidsplassene i Nordsjøen. I begynnelsen av 1980-årene kom det også streiker og aksjoner på de flyttbare installasjonene. Muligens har dette sammenheng med at industriarbeidere også hadde inntatt disse arbeidsplassene, eller kanskje man her opplevde en smitteeffekt.

Dersom dette resonnementet holder stikk, kan det fortelle oss at arbeidsgiverne må ha hatt ganske stor betydning for utformingen av fagforeningssystemet i oljesektoren. Videre må vi tillegge tidligere yrkesbakgrunn betydning for fagforeningsutviklingen, idet arbeidsgiverne lettere styrte noen yrkesgrupper, mens de hadde problemer med å styre andre grupper.

Manglende Nordsjø-strategi

Oljeindustrien var ingen lett næring å takle. Som vi vet, skulle LO forholde seg til flere arbeidstakergrupper som hadde ulike behov og representerte ulike holdninger. De utenlandske firmaene som etablerte seg i Norge, var ikke særlig samarbeidsvillige overfor norsk fagbevegelse. Fagorganisasjonene måtte virkelig streve for å bli en akseptert part. Det fantes ikke de første årene noe regelverk som fagbevegelsen kunne støtte seg på i konflikter med arbeidsgiverne, så i grunnen stod fagorganisasjonen temmelig hjelpeløs. Videre var det vanskelig for norsk fagbevegelse å få kontakt med oljearbeiderne. Representanter for norsk fagbevegelse ble i de første årene nektet adgang til installasjonene i Nordsjøen. Først våren 1972 fikk fagforeningsledere anledning til å reise ut i Nordsjøen.⁸

Med et slikt utgangspunkt var det særdeles viktig for at LO skulle lykkes at organisasjonen viste innsatsvilje og hadde en overordnet strategi med sitt engasjement i oljevirkomheten. Når man så skal vurdere en organisasjons innsats, må man kjenne til organisasjonens ambisjonsnivå og spørre om hva som normalt kan forventes av resultat. Jeg forutsetter da at LO hadde de samme målsetningene for oljesektoren som den har hatt innenfor industri- og anleggsgfagene. Et realistisk mål ville være å oppnå en enhetlig fagbevegelse også innenfor oljesektoren. Og LO skulle selvfølgelig være den suverene arbeidstakerorganisasjonen. Dette så ut til å gå bra en lang stund. I de sju første årene var LO den eneste arbeidstakerorganisasjonen, men så mistet den grepet.

I 1966 staket LO ut kursen i samråd med de forbundene som

var blitt involvert i oljeindustrien. Det ble da bestemt at flere forbund måtte ha ulike ansvarsområder, men at ett forbund skulle ha hovedansvaret. Arbeidsmandsforbundet ble av LOs sekretariat tildelt det faglige hovedansvaret for oljeindustrien i 1966. Forbundet fikk ansvar for de ansatte ved basene og på borefartøylene. Jern & Metall fikk ansvaret for verkstedarbeiderne som ble innlemmet i oljevirkosomheten. Kjemisk beholdt ansvaret for raffineriarbeiderne. Sjømannsforbundet fikk organisasjonsrett over mannskap på supplybåter.⁹

I løpet av de årene Arbeidsmandsforbundet hadde organisasjonsansvaret, fikk forbundet etablert et avtaleverk tilpasset oljeindustrien, organisert en vesentlig del av de ansatte på baser og i leteboring og bygd ut et tillitsmannsapparat på plattformer i Nordsjøen.¹⁰ Det synes derfor merkelig at LO i 1973 fratok Arbeidsmandsforbundet organisasjonsretten over oljearbeiderne og overførte organisasjonsansvaret til Sjømannsforbundet.

Til tross for at Arbeidsmandsforbundet uttrykkelig hadde bedt om å få beholde oljearbeiderne i sitt forbund, at LOs distriktskontor i Stavanger hadde frarådd overføring av medlemmene, og at lokale tillitsmenn hadde motsatt seg overgang til Sjømannsforbundet, bestemte sekretariatet i LO å overføre organisasjonsretten til dette forbundet.¹¹

Man kan spørre seg om hvordan slikt kunne skje. Avgjørelsen skapte bølger internt i organisasjonen, og det man med sikkerhet kan si i dag, er at en del av oljearbeidernes lojalitet til LO fikk en knekk etter dette. De som arbeidet på basene og på de faste installasjonene i Nordsjøen, fant seg ikke til rette i Sjømannsforbundet. Misnøyen med det og med den måten LO hadde gått frem på, kan ha vært en medvirkende årsak til at det grodde opp andre organisasjoner i dette miljøet.

Den offisielle begrunnelsen for å foreta en organisasjonsomlegging var rent praktisk og situasjonsbetinget, for det dreide seg om plattformer med egen fremdriftsmaskin. I 1973 var en ny plattformtype på vei inn i Nordsjøen. Det var plattformer som var utstyrt med egen fremdriftsmaskin, og som ble klassifisert som skip. Disse borefartøylene ble underlagt sjøfartslovgivningen, og det var dermed naturlig at Sjømannsforbundet fikk organisasjonsretten for disse enhetene. Arbeidsgiverne ville være norske redere, som klart og tydelig hadde gitt uttrykk for at de ikke ønsket Arbeidsmandsforbundet, men Sjømannsforbundet som forhandlingsmotpart.¹²

Før LO endelig vedtok å overføre organisasjonsansvaret til Sjømannsforbundet, foreslo LO-ledelsen at Arbeidsmandsforbundet skulle beholde organisasjonsretten over ansatte på baser og faste installasjoner, og at Sjømannsforbundet skulle organi-

sere ansatte på de flyttbare installasjonene. Dette forslaget ble avvist av Arbeidsmandsforbundet fordi forbundet mente at ansatte på plattformer i Nordsjøen og på basene skulle stå i ett og samme forbund. Arbeidsmandsforbundet hevdet da, som det gjorde gjennom hele organisasjonstvisten med Sjømannsforbundet, alt eller intet.

Men skulle Sjømannsforbundet komme inn, måtte konsekvensen bli at LO skjøyv Arbeidsmandsforbundet ut. Dette var LO villig til, og det ble også gjort. Reaksjonene lot ikke vente på seg. Omleggingen møtte massiv motstand fra grunnplanet. Tre av fire tillitsmenn kom med protester. Reaksjonene fra oljearbeiderne var gjennomgående harde, og protestene høylydte. Jeg kan vanskelig forestille meg at LO hadde tatt dette med i sin vurdering, da den fattet sitt vedtak.

Medlemmene ble som statister. LO tok medlemmene ut av et forbund og overførte dem til et annet uten å rådføre seg med dem. Det var nok også det som provoserte mest. Medlemmene hadde grunn til å føle seg fullstendig overkjørt. LO hadde stått seg på å ta medlemmene med i beslutningsprosessen og rådføre seg med dem. Kanskje hadde det vært mulig å komme frem til løsninger som flere kunne klart å leve med. Sentraldirigeringen fra LO-ledelsen og liten medbestemmelsesrett for de organiserte oljearbeiderne skapte avstand mellom toppen og bunnen i organisasjonen. Jeg er redd for at sekretariatet selv var med på å så spiren til den avmaktfølelsen som etter hvert vokste frem blant arbeidstakere i oljesektoren overfor den landsomfattende arbeidstakerorganisasjonen som LO er. De som stod bak tanken om å etablere uavhengige organisatoriske enheter utenom LO, fikk med dette "vann på mølla". Bare gjennom selvstendige lokale enheter kunne oljearbeiderne oppnå selvråderett, ble det hevdet.

LO tok seg etter alt å dømme kritikken av saksbehandlingen ad notam. Da NOPEF ble etablert, og medlemmene fra andre forbund skulle bli overført til NOPEF, gikk LO langt mer forsiktig og smidig frem overfor de "tapende forbundene" og de medlemmene det gjaldt.

Et halvt år etter at Sjømannsforbundet hadde overtatt organisasjonsansvaret ble den første husforeningen dannet. De operatøransatte på Ekofisk-feltet etablerte sin egen fagforening. Det samme gjentok seg for de operatøransatte på Frigg og Statfjord, som dannet henholdsvis EANO og SAF. Disse tre operatørfagforeningene dannet et felles samordningsorgan, Operatørfagforeningenes Samarbeidsutvalg (OfS). I 1976 dukket nok en arbeidstakerorganisasjon opp. Det var Norsk Olje- og gassmedarbeiderforbund (NOGMF).¹³ Denne organisasjonen

 <p>NYTT</p>		<p>NY LOV VIL HINDRE AMERIKANSKE TILSTANDER I NORDSJØEN?</p>
<p>NR. 1 MAI 1978 ARG. 1</p> <p>HVORDAN BLIR ARBEIDSPERIODENE?</p>		<p>DYKKERNE ER LOVMESSIG SIKRET</p>
<p>NOPEF's DFESMØRE KRAV Se side 7</p>		

Norsk Olje- og Petrokjemisk Fagforbund(NOPEF) ble stiftet i 1977. Oljearbeiderne på de faste installasjonene hadde da i lang tid øvd press på LO for å få opprettet sitt eget oljeforbund. I 1978 begynte forbundet å utgi sitt eget medlemsblad, NOPEF-NYTT.

ga et bredt organisasjonstilbud i motsetning til operatørfagforningene, som bare organiserte ansatte i oljeselskap. Ansatte på tankanleggene, raffinierene, plattformene i Nordsjøen og basene kunne slutte seg til NOGMF. Like etterpå opprettet LO NOPEF, som ga et like bredt organisasjonstilbud som NOGMF.

LO fikk farten opp med å få NOPEF på banen etter at NOGMF var opprettet. Men NOPEF trenger ikke betraktes som et direkte svar på en truende konkurranse fra NOGMF. Opprettelsen av NOPEF må også sees i sammenheng med den generelle organisasjonsuro og frustrasjon som nå preget oljesektoren. LO hadde innsett at Sjømannsforbundet ikke mestret situasjonen. Oljearbeiderne på de faste installasjonene hadde i lang tid øvd press på LO for å få opprettet sitt eget oljeforbund. Samorganisasjonen i Stavanger støttet dette forslaget og arbeidet aktivt for en slik løsning.

Først etter at NOPEF ble opprettet, virker det som LO holdt en støere kurs. Men da var det gått ti år, og fagbevegelsen i norsk oljevirkosomhet var i mellomtiden blitt oppsplittet. Det hadde tatt for lang tid før LO klarte å samle seg om en fast strategi i oljesektoren. Videre hadde det også i lang tid vært misnøye blant de ansatte over LOs manglende evne til å følge opp oljeindustrien. Det skyldes nok at LO ikke hadde klart å få en intern avklaring på organisasjons- og ansvarsforholdet mellom forbundene. Men LO hadde neppe forventet at oljevirkosomheten i løpet av 1970-tallet skulle ekspandere så voldsomt og omfatte så mange faggrupper som egentlig ble tilfallet.

Norsk oljevirkosomhet hadde en moderat vekst frem til 1970. Arbeidsmandsforbundet startet med å organisere ansatte ved plattformene og basene. Allerede i 1967 var det utarbeidet felles tariffavtaler for disse gruppene. Forholdene var oversiktlige. Boringen i Nordsjøen var begrenset. Sysselsettingen hadde en forsiktig vekst.¹⁴ Det var få som torde håpe på at det skjulte seg så store oljeforekomster på norsk sokkel. Men situasjonen endret seg radikalt med funnet av Ekofisk i 1969 etterfulgt av Frigg i 1972 og Statfjord i 1974.

Allerede ved begynnelsen av 1970-tallet, mens Arbeidsmandsforbundet hadde organisasjonsansvaret, kunne man merke svikt i medlemsrekrutteringen til fagbevegelsen.¹⁵ Det var også i disse årene organisasjonstvisten mellom Arbeidsmandsforbundet og Sjømannsforbundet pågikk. Intern uro i LO har sannsynligvis også hemmet organisasjonen i dets arbeid.

Produksjonen av olje og gass fikk ikke noe videre omfang før 1973. Men fra 1973 til 1978 ble sysselsettingen på dette området tidoblet. I stedet for å møte den tiltakende strømmen av nye

faggrupper til oljevirkosomheten offensivt, ødet LO kreftene på indre stridigheter. Mens LO-forbundene kranglet seg imellom og LO meglet, seilte oljearbeiderne sin egen sjø. Til overmål var dette en kritisk periode, siden oljevirkosomheten gikk inn i en mer ekspansiv fase. Ekofisk-feltet var på vei inn i produksjonsfasen, etter hvert også Frigg- og Statfjord-feltet. Oljeselskaperne ansatte fast personell på produksjonsplattformene. Leteboringsaktiviteten ble ytterligere trappet opp, og aktiviteten på land steg.

Da Phillips tok initiativ til å etablere en husforening for sine ansatte like før jul i 1973, fantes det ikke noen form for mottiltak fra LO-hold. Sjømannsforbundet hadde da hatt organisasjonsansvaret i 8-9 måneder. Det ble ikke gjort noe organisasjonsfremstøt fra LO-hold før utpå våren i 1974. Det var først halvannet år etter at Phillips hadde ansatt fast personell på produksjonsplattformene. Sjømannsforbundet prøvde da å få kontakt med de operatøransatte på Ekofisk-feltet. Phillips var ikke særlig innstilt på å slippe Sjømannsforbundet til. Det hersket en LO-fiendtlig innstilling blant noen av de ansatte, som heller ikke ønsket LO velkommen. Dette synet fikk gjennomslag, og møtet mellom Sjømannsforbundet og de ansatte på Ekofisk-feltet ble ytterligere utsatt.

Sjømannsforbundet var derimot aktivere innenfor leteboringsvirkosomheten og forsyningstjenesten. Forbundet lå der foran utviklingen. Allerede før de norskeide riggene var i virksomhet i Nordsjøen, var det inngått tariffavtaler mellom Sjømannsforbundet og Norsk Boreriggeierforening. Her oppnådde også forbundet faglig kontroll. Sjømannsforbundet konsentrerte seg mest om ansatte på de flyttbare riggene, mens ansatte på de faste installasjonene og basene ikke i samme grad ble fulgt opp. Disse kom i annen rekke, noe de også irriterte seg over.

Det ser ut som om organisasjonsområdet for hele oljesektoren ble for omfattende for Sjømannsforbundet. Sjømannsforbundet klarte bare å følge opp deler av oljeindustrien. Enten må Sjømannsforbundet ikke ha hatt tilstrekkelig kapasitet, eller så har ikke forbundet innsett hvor viktig det var å følge opp de ansatte på de faste installasjonene og basene.

Da Ekofisk-feltet gikk inn i produksjonsfasen, fikk vi en fast stab med operatøransatte. Videre ble en rekke serviceselskaper involvert. LO klarte ikke å bli integrert i miljøet der, og mye av grunnen til det er at LO somlet med å gi de ansatte på Ekofisk-feltet et organisasjonstilbud. Da Sjømannsforbundet etter halvannet år gjorde et forsøk, var det for sent. Et nytt fagforenings-system hadde fått rotfeste.

Det fagforeningssystemet som utviklet seg i Norge i 1970-årene, er et brudd på norsk fagbevegelsestradisjon. Norge har i likhet med resten av Nord-Europa hatt en samlet og enhetlig fagbevegelse. Men innenfor norsk oljevirkosomhet er fagbevegelsen splittet.

Vi har riktignok før sett eksempler på fagforeninger som har stått i et konkurranseforhold til LO, men disse har sjelden hatt betydning eller vært noen reell trussel mot den etablerte fagbevegelsen. For første gang var LO blitt utfordret på sine enemerker, og de alternative organisasjonene hadde avgjort en stor innflytelse på utviklingen og var en trussel mot LOs posisjon. Jeg vil tro dette har gitt LO grunn til ettertanke.

Før NOPEFs opprettelse 31. januar 1977 hadde oppsplittingsprosessen i fagbevegelsen i oljesektoren såvidt begynt. Utviklingen toppet seg i 1981-82. Veksten i de ulike fagforeninger tror jeg nok vi også kan se i sammenheng med at flere oljefelt på norsk sokkel hadde gått over i produksjonsfasen. Vi fikk dermed en økt bemanning på sokkelen og en større grad av spesialisering av arbeidskraften. Dette er faktorer jeg tror vi må legge vekt på når vi skal forklare den kraftige oppblomstringen av fagforeninger på begynnelsen av 1980-tallet.

Tofagforeningssystem

I dag, ti år etter, ser vi at vi går mer og mer mot et tofagforeningssystem. NOEMFO er så å si radert bort. Idag går fronten mellom LO og OfS¹⁶.

Den fagpolitiske trenden det siste tiåret har gått i retning av at hovedorganisasjonene har ønsket å skape brede organisasjonstilbud. Først ute var som nevnt NOGMF. Den kom i 1976 med et organisasjonstilbud til alle typer oljearbeidere, fra ansatte på raffinerier til oljearbeidere i Nordsjøen og på basene. Dette var et klart brudd med den forbundssjåvinismen som hersket i LO. Likeså var dette organisasjonstilbudet et brudd med de amerikanske selskapers interesse for husforeninger og ellers den profesjonstenkingen som da gjorde seg gjeldende blant grupper av oljearbeidere.

OfS har etter sin siste reorganisering i 1987 kommet lengst i å utvikle et felles forbund for ansatte i Nordsjøen. I Nordsjøen er LO representert av minst sju forbund: NOPEF, Jern & Metall, Arbeidsmandsforbundet, Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund, Norsk Elektriker- og Kraftstasjonsforbund, Norsk Forbund for Arbeidsledere og Tekniske Funksjonærer og Sjømannsforbundet. OfS har nå samlet operatøransatte, brønnservicepersonell, vedlikeholdspersonell, borepersonell og cateringpersonell på faste og flytende

installsjoner i ett og samme forbund. OfS har også gitt klart uttrykk for at det ikke vil stå tilsluttet noen landsomfattende arbeidstakerorganisasjon som LO eller YS. OfS er i dag et uavhengig fellesforbund for ansatte i offshorevirksomheten og bare det.

I dag har vi to sterke arbeidstakerorganisasjoner i oljevirk-
somheten, OfS og LO. Disse to organisasjonene er på landsba-
sis å sammenligne med David og Goliat. Mens LO har 3/4
millioner medlemmer, er medlemstallet til OfS rundt 6000. OfS
er på størrelse med LO-forbundet NOPEF. Men medlemsforde-
lingen mellom NOPEF og OfS er ulik. OfS organiserer bare
ansatte i Nordsjøen, mens NOPEF har flesteparten av sine
medlemmer på land.

NOPEF er den organisasjonen som har kommet lengst i å
utvikle en vertikal, integrert organisasjonsmodell. Det vil si at
forbundet i dag har et organisasjonstilbud til nesten samtlige
ansatte i oljeindustrien, både til de ansatte i letefasen, produk-
sjonsfasen og bearbeidelsesfasen. Svakest står NOPEF i kon-
struksjonsfasen, men her representeres LO gjennom industrifor-
bundene. Samlet sett står LO sterkest i olje- og petrokjemisk
industri, men i Nordsjøen står OfS sterkest. Til tross for
iherdige forsøk har ikke NOPEF etter 13 år klart å få det samme
fotfestet offshore som OfS.

Få skulle tro da Phillips dannet sin "company union" på
firmafestene 10. og 17. november 1973 at denne foreningen
skulle vokse ut av bedriften, dra med seg andre fagforeninger og
ende opp som en sterk, koordinert, uavhengig nasjonal fagorga-
nisasjon. Denne lille organisasjonen har klort seg fast i norsk
arbeidsliv og forsvarer til stadighet sin uavhengighet overfor
LO og andre hovedorganisasjoner. Men den møter motstand.
Ved årets oppgjør, i 1990, hadde NHO samordnet oppgjøret, og
OfS oppnådde aldri å komme i forhandlinger med Oljeindustri-
ens Landsforening (OLF). En slik arbeidsgiverstrategi vil på
sikt svekke OfS som organisasjon. Hva som vil skje i fremti-
den, er spennende og uvisst. OfS står i dag i en vanskelig
situasjon. I tillegg til at OfS ikke fikk anledning til å føre reelle
forhandlinger, ser vi at mer og mer av oljevirkksomheten flyttes
til land. OfS har ingen hovedavtale for olje- og petrokjemisk
industri på land. Selv om organisasjonen har satt frem krav om
at hovedavtalen skal endres, har den til denne tid ikke fått
gjennomslag. Muligens kan OfS oppleve at store deler av
medlemsmassen emigrerer til lands, og denne gang vil vel LO
være parat til å fange opp den nye strømmen av oljearbeidere.

Noter

1. Stig S. Kvendseth, *Funn! Historien om Ekofisk første 20 år*, 1988, s. 25
2. Kjølsv E. Egeland, *Norge og oljen - Stavanger ble stedet*. Rogalandsforskning, rapport nr. 3-1978
Arbeidsdirektoratet, *Sysselsettingen ved oljeaktivitetene*, 1984
3. *Structure of the Working Class*, New Dehli, 1966
John Kenneth Galbraith, *Det nye industrisamfunnet*, Oslo 1968, s. 220-244
Colbjørnsen, Fennefoss, Hernes, *Så samles vi på valen...?* Oslo 1985
Jan Erik Karlsen, *Hva skjer i fagbevegelsen*, Oslo 1977
4. Norsk Boreriggeierforbund, Boreriggmannskapenes yrkesmessige bakgrunn, september/oktober 1974
5. Norsk Boreriggeierforening, "Ad Tariffavtale for Borerigger", undertegnet av Carl-Axel Janicke, 18. august 1972
6. Marie Smith-Solbakken, *Fagbevegelsen i norsk oljevirksomhet 1966-1977*, hovedoppgave i historie, Trondheim 1989, s. 198-199
7. Rogaland Arbeidsmannsforening, Oversikt over ansatte og organiserte, 10.10.1972
8. Monica Schanche og Arne Kokkvoll, *Arbeid - Fred Solidaritet 1895-1985*, utgitt av Norsk Arbeidsmandsforbund i samband med 90-årsjubiléet, Oslo 1987, s. 305
Intervju, Einar With, 20.5.1986
9. LO, Organisasjonssak - oljeboring i Nordsjøen, 1966
10. Smith-Solbakken, 1989, kapittel 6
11. Smith-Solbakken, 1989, kapittel 7
12. Norsk Boreriggeierforening, "Ad Tariffavtale for Borerigger", undertegnet av Carl-Axel Janicke, 18. august 1972
13. Norsk Olje- og gassmedarbeiderforbund (NOGMF) skiftet i 1977 navn til Norsk Olje- og Energimedarbeideres Fellesorganisasjon (NOEMFO). NOEMFO sluttet seg i 1977 til Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS).
14. Kjølsv E. Egeland, *Norge og oljen - Stavanger ble stedet*. Rogalandsforskning, rapport nr. 3-1978
Rogaland fylkesarbeidskontor
15. Smith-Solbakken, 1989, s. 148-149
16. Operatørfagforeningens Samarbeidsvalg (OfS) utvidet i 1982 sitt organisasjonsområde. Organisasjonen skiftet navn til Oljearbeidernes Felles sammenslutning (OfS) og åpnet for medlemskap for kontraktøransatte. OfS ble bestående av fire forbund: OfS ble nedlagt og erstattet av forbundet. Operatøransattes Forbund. (OAF). Videre ble de nyopprettede forbundene Oljeborenes forbund (OBF), Rederiansattes Oljearbeideres Forbund (ROF) og Cateringsansattes Forbund (CAF) tilsluttet OfS. I 1987 ble forbundene nedlagt. OfS fikk da 26 klubber fra ulike deler av oljevirksomheten direkte under seg.